

DE ONZICHTBAREN

Roy Jacobsen

De onzichtbaren

Vertaald door
Paula Stevens

2020
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij
een subsidie van NORLA. De vertaler ontving voor
deze vertaling een projectsubsidie van
het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2013 Cappelen Damm AS
Copyright Nederlandse vertaling © 2020 Paula Stevens
Oorspronkelijke titel *De usynlige*
Oorspronkelijke uitgever Cappelen Damm, Oslo
Omslagontwerp Moker Ontwerp
Foto auteur Agnete Brun
Vormgeving binnenwerk Perfect Service
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
ISBN 978 94 031 9660 2
NUR 302

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

1

Op een windstille dag in juli stijgt de rook loodrecht op naar de hemel. Dominee Johannes Malmberget wordt naar het eiland geroeid, waar hij wordt opgewacht door visser en boer Hans Barrøy, de rechtmatige eigenaar van het eiland en hoofd van de enige familie daar. Hij staat op de aanlegplaats die zijn voorouders hebben opgebouwd met rolkeien en zijn blik is gevestigd op de naderende boot, op de gekromde ruggen van de twee roeiers met hun zwarte petten en daarachter het glimlachende, gladgeschoren gezicht van de dominee. Als ze dichtbij genoeg zijn, roept hij: ‘Zo, deftig volk op bezoek.’

De dominee gaat staan in de boot en laat zijn blik over de kust glijden, over de grazige heuvel waarop tussen een groepje bomen de huizen staan, en luistert naar het gekrijs van de grote mantelmeeuwen die op ieder rotsblok zitten te gakken alsof ze ganzen zijn. Hij kijkt naar de sterns en de paraderende waadvogels die onder de felle zon hun snavels in het sneeuwwitte strand boren.

Als hij uit de boot is gestapt en een paar wankele stappen aan land heeft gezet, ontdekt hij iets wat hij nooit eerder heeft gezien: zijn dorp aan de voet van de bergen op het hoofdeiland, gezien vanaf Barrøy, met de Handelspost, de loodsen, de boerderijen, de bospercelen en de boten.

‘Niet te geloven hoe klein het is, je ziet de huizen amper.’

Hans Barrøy antwoordt: 'Nou, ik zie ze wel.'

'Dan heb je blijkbaar betere ogen dan ik,' zegt de dominee terwijl hij naar de gemeenschap staart waar hij al dertig jaar werkt, maar die hij nog nooit vanuit zo'n vreemde hoek heeft gezien.

'Tja, u bent hier ook nog nooit geweest.'

'Het is wel dik twee uur roeien.'

'Jullie hebben toch zeilen,' zegt Hans Barrøy.

'Het is vandaag bladstil,' zegt de dominee, met zijn blik nog steeds op het dorp gevestigd. De waarheid is dat hij doodsbang is voor de zee en nog staat te trillen op zijn benen, aangeslagen en tegelijk opgelucht dat hij de rustige overtocht heeft overleefd.

De roeiers hebben hun pijp tevoorschijn gehaald en zitten met hun rug naar hen toe te roken. Als de dominee eindelijk in staat is Hans Barrøy de hand te schudden, ziet hij ook diens familie die naar buiten gekomen is: Martin, Hans' oude vader – weduwnaar sinds zijn vrouw een kleine tien jaar geleden overleed –, Hans' ongetrouwde en veel jongere zus Barbro, en Maria, de vrouw die tegenwoordig de scepter zwaait op het eiland, met de driejarige Ingrid aan haar hand. Allemaal in hun zondagse kleren, stelt de dominee tevreden vast, ze hebben de boot vast al gezien toen die Oterholmen rondde, het eilandje dat nu slechts nog zichtbaar is als een zwarte hoed die ten noorden van hen op zee drijft.

Hij loopt naar het groepje toe, dat is blijven staan en naar het gras staart, en schudt iedereen een voor een de hand, maar niemand kijkt hem aan, zelfs de oude Martin niet, die zijn rode gebreide muts heeft afgezet. Ten slotte pakt hij de hand van Ingrid, die schoon en wit is, valt de dominee op, er zitten zelfs geen rouwrandjes onder haar nagels, die niet afgebeten zijn maar kortgeknipt, en hij kijkt naar de kleine

kuiltjes die binnenkort zullen plaatsmaken voor knokkels. Hij houdt dit kleine wonder even vast en bedenkt dat deze hand weldra zal veranderen in een hardwerkende vrouwenhand, een pezige, bemodderde, eeltige hand, een mannenhand, het houtwerk waarin alle handen hier vroeg of laat veranderen, en hij zegt: 'Daar ben je dan, meisje, geloof je in God?'

Ingrid geeft geen antwoord.

'Natuurlijk gelooft ze in God,' zegt Maria, die hun gast als eerste recht aankijkt. Maar de dominee doet op dat moment weer een ontdekking en beent enthousiast langs het boot-huis dat als een traprede oprijst uit het water, naar een heuveltje waar het uitzicht nog beter is.

'Nu zie ik warempel de pastorie ook.'

Hans Barrøy loopt langs hem heen en zegt: 'En vanaf hier kunt u de kerk ook zien.'

De dominee komt op een draffe achter hem aan en kijkt vol bewondering naar de witgekalkte kerk die nu te zien is als een bleke postzegel aan de voet van de zwarte bergen, waar een paar resterende sneeuwplekken lijken op tanden in een rottende muil.

Ze lopen verder de heuvel op en praten over het doopfeest en vis, en dons, en de dominee is opgetogen over Barrøy, dat vanaf zijn huis gezien niet meer dan een zwarte rots aan de horizon lijkt, maar dat nu een felgroene oase blijkt te zijn, dat moet hij in naam van God toegeven, zoals waarschijnlijk zoveel van de eilanden hier ver uit de kust waarop maar een of twee families wonen, Stangholmen, Sveinsøya, Lutvær, Skarven, Måsvær, Havstein. Op elk eiland een handjevol mensen dat er het dunne laagje aarde bewerkt en de diepten van de zee bevist, en kinderen baart die opgroeien om diezelfde aarde te bewerken en diezelfde diepten te bevissen:

dit is geen kale, onvruchtbare kust maar een parelsnoer en een gouden ketting, zoals hij in zijn meest bevlogen preken altijd benadrukt. Dus de vraag is waarom hij hier niet vaker komt?

Het antwoord: de zee.

De dominee is een landrot en het jaar telt maar weinig dagen zoals deze, hij heeft er de hele zomer op gewacht. Maar nu hij op de groene helling staat en naar zijn kerkgemeente kijkt, waar God al sinds de middeleeuwen standhoudt, beseft hij opeens dat hij nooit geweten heeft hoe die gemeente eruitziet, tot nu toe, dat is bijna ergerlijk, alsof hij al die jaren een waas voor ogen heeft gehad of het slachtoffer is geweest van een levenslang bedrog, niet alleen wat de omvang van zijn gemeente betreft, maar ook van zijn geestelijke invloed, misschien is die niet groter?

De gedachte is gelukkig eerder verontrustend dan bedreigend, een metafysica van de zee, waar alle afstanden bedrieglijk zijn, en hij dwaalt bijna weer af als de familie komt aanlopen, eerst de oude man – nu met zijn muts op – en vlak daarachter de rijzige Maria en de struise Barbro, die destijds om verschillende en tamelijk onduidelijke redenen geen belijdenis kon doen, Gods stilzwijgende kinderen op een rots-eiland in zee, dat dus een juweel blijkt te zijn.

Hij begint de doop met hen te bespreken, van de driejarige Ingrid met het lange, teerbruine haar en de glanzende ogen, en voeten die pas ergens in oktober weer schoenen zullen dragen: hoe komt ze aan die ogen, zo volkomen vrij van de onderdanige domheid van de armoede?

In zijn euforie zegt hij dat hij graag zou willen dat Barbro zingt bij de doop, ze heeft een mooie stem, als hij het zich goed herinnert...?

Dat brengt de familie in verlegenheid.

Hans Barrøy neemt de dominee terzijde en legt uit dat Barbro inderdaad een mooie stem heeft, ja, maar dat ze de woorden van de psalmen niet kent en alleen geluiden maakt die zij erbij vindt passen, wat ze meestal ook wel doen, maar dat was de reden dat ze destijds geen belijdenis heeft gedaan, naast nog een paar andere, zoals de dominee vast nog wel weet.

Johannes Malmberget laat de zaak rusten, maar er is nóg een kwestie die hij met Hans Barrøy wil bespreken, namelijk het cryptische grafschrift dat hem al zorgen baart sinds Hans' moeder op het hoofdeiland werd begraven, de versre-gel die ze zelf had uitgekozen is ongepast voor een grafsteen, hij is dubbelzinnig en je zou er bijna uit opmaken dat het leven het niet waard is om te leven. Maar als Hans daar ook nauwelijks antwoord op geeft, keert de dominee terug naar het eiderdons en vraagt of ze hem wat kunnen verkopen, hij heeft twee nieuwe dekbedden nodig voor de pastorie en betaalt meer dan ze op de markt of in de Handelspost zullen krijgen, dons is zijn gewicht in goud waard, zoals ze hier zeggen...

Nu hebben ze eindelijk iets concreets om over te praten. Ze lopen het woonhuis binnen waar Maria in de pronkkamer de tafel heeft gedekt en na de *lefs*er en de koffie en een beklonken handel komt de dominee helemaal tot rust en voelt hij dat de grootste genade die hem nu kan wedervaren de slaap is, waarop zijn ogen dichtvallen en zijn ademhaling zwaarder en trager wordt. Hij zit in Martins schommelstoel, met zijn handen in zijn schoot, een slapende dominee in hun huis, het is een imposant maar ook lachwekkend gezicht. Ze blijven allemaal om hem heen staan en zitten tot hij zijn ogen weer opslaat, met zijn lippen smakt, overeind komt en niet lijkt te weten waar hij is. Maar dan herkent hij

hen en maakt hij een buiging. Als een soort bedankje. Waarvoor weten ze niet, en hij zegt ook geen woord als ze met hem mee teruglopen naar de boot en toekijken hoe hij in de achtersteven op een stapel netten gaat liggen met een zak eiderdons en een tonnetje meeuweneieren aan zijn zijde, daar doet hij zijn ogen weer dicht, zodat hij ook lijkt te slapen op het moment dat hij hen verlaat. De rook vormt nog steeds een rechte zuil naar de hemel.

2

Alles van waarde op een eiland komt van buitenaf, behalve de grond, maar de grond is niet de reden waarom ze hier zijn, daar zijn de eilanders zich pijnlijk van bewust. Nu is Hans Barrøys laatste zeisboom gebroken en moet hij de hooioogst staken. Hij kan geen nieuwe zeisstok maken van bomen die op het eiland staan, want het moet eigenlijk esenhout zijn, dat hij in de Handelspost kan kopen; of hij moet toch voor een andere houtsoort kiezen, die hij hier kan vinden, gratis.

Hij boort het zeisblad in de bovenkant van een hooirui-terpaal, beent over het graspad naar de aanlegplaats, duwt de *færing* het smaragdgroene water in en wil net aan boord klauteren als hij zich bedenkt en weer terugloopt naar het woonhuis, waar Maria tegen de zuidmuur een broek zit te verstellen. Ze kijkt op als hij de hoek om komt.

‘Waar is het kind?’ vraagt hij overdreven luid, hij weet dat Ingrid hem gezien heeft en zich heeft verstopt zodat hij haar gaat zoeken en haar als hij haar gevonden heeft in grote cirkels rondslingert. Maria werpt zwijgend een blik in de richting van de aardappelkelder. Hans zegt met dezelfde luide stem dat ze dan ook niet met hem mee mag wanneer hij naar Skogsholmen vaart. Hij loopt terug naar de aanlegplaats, maar al na een paar meter hoort hij haar voetstappen achter zich, en hij bukt zich net op tijd zodat zij op zijn rug kan springen. Ze slaat haar armen om zijn nek en joelt ter-

wijl hij als een paard de helling af rent en geluiden uitstoot die hij alleen maakt als hij samen met haar is.

Die lach van haar.

Hij vraagt of ze een schapenvacht zullen meenemen.

‘Ja,’ zegt ze, en ze klapt in haar handen.

Hij loopt het boothuis in om een vacht te halen en legt die in de achtersteven van de færing waardoor het op een bed lijkt, stapt weer aan land en tilt haar aan boord. Zij wriggelt tot ze lekker ligt, met haar rug tegen de achtersteven zodat ze naar hem kan kijken terwijl hij roeit en ze over het dolboord kan gluren, haar hoofd heen en weer wiegend, haar vingertjes als witte zeepieren op de bruingeteerde rand.

Die lach.

Hij roeit om de landtong heen, tussen de wirwar van eilandjes en rotsen door, en kiest de kortste weg naar Skogsholmen terwijl hij over de doop van drie weken terug praat, de kerk was overdadig versierd geweest voor maar liefst acht kinderen van verschillende eilanden, maar zij was de enige die zelf naar de doopvont kon lopen en haar naam kon zeggen toen de dominee vroeg hoe het kind moest heten, dus is ze nu eigenlijk te groot om lui op een schapenvacht te liggen in plaats van zich nuttig te maken, zegt haar vader, bijvoorbeeld door te roeien of een vislijn vast te houden, zodat ze naast een stuk hout voor een nieuwe zeis ook nog een paar koolvissen mee terug kunnen nemen.

Ze antwoordt dat ze wat haar betreft niet groter hoeft te worden en hangt om beurten over het dolboord aan de ene kant en dan aan de andere, ook al zegt hij dat ze recht moet zitten in de boot. Voorbij Oterholmen verandert hij van koers en richt hij zijn blik op de lijsterbes op de zuidpunt van Moltholmen, om na tachtig slagen weer van koers te veranderen en tussen de scheren van Lundeskjærene door te

roeien op de plaatsen waar het met deze waterstand precies diep genoeg is, dan draait hij de boot om en manoeuvreert hij de spleet in de rotsen aan de landzijde van het eilandje binnen, waar hij een ijzeren pin in het gesteente heeft geslagen.

Hij zegt dat ze het meertouw mee aan land moet nemen, ze staat daar en houdt de boot vast als een koe aan de leiband terwijl hij overeind komt en om zich heen kijkt, alsof er iets te zien valt, de vogels in de lucht, in de verte de bergen van het hoofdeiland achter zijn eigen Barrøy, en het intense krijzen van de sterns, zwart-witte flitsen die in het luchtruim boven hen heen en weer schieten.

Hij stapt aan land en laat haar zien hoe je een halve steek legt. Het lukt haar niet en ze wordt boos, hij doet het haar nog een keer voor, ze proberen het samen, ze lacht, een halve steek rond een ijzeren pin. Hij zegt dat ze in het kolkgat mag poedelen terwijl hij het bos in gaat, daar zijn te veel muggen.

‘Vergeet niet je kleren uit te doen.’

In het kleine stukje bos in het dal dat het eiland van noord naar zuid in tweeën verdeelt, vindt hij vier rechte boomstammen. Geen essen, maar wel bomen die zo ver noordelijk niet horen te groeien. Een ervan heeft een kronkel aan de voet van de stam die prettig tegen zijn schouder zal liggen, dat is meer dan hij had durven hopen. Hij gooit het hout over zijn schouder, loopt met grote passen de berg weer op en laat zich vallen naast het kolkgat waar zij tot haar oksels in het water zit en haar handen bestudeert, ze in elkaar vlecht en ze op het wateroppervlak laat kletsen, zodat het regenwater in haar gezicht spat en ze gilt en gekke bekken trekt. Die lach. En weer die bezorgdheid die hem sinds haar geboorte nooit heeft verlaten.

Hij gaat op zijn rug liggen en drukt zijn schouders tegen de ruwe rotsen zodat zijn achterhoofd de stenen raakt. Zo blijft hij liggen, hij kijkt naar de vlucht sterns en hoort haar allerlei vragen stellen, zoals ieder ander kind, ze wil dat hij ook in het kolkgat komt, het gespetter en de verkoelende oostenwind, het zout op zijn lippen, zweet en zee, hij wordt meegezogen in een draaikolk van licht en donker, komt weer boven en kijkt naar haar met toegeknepen ogen, ze staat poedelnaakt in het zonlicht en vraagt of ze zich aan zijn kleren mag afdrogen.

‘Neem dit maar,’ zegt hij terwijl hij zijn hemd uittrekt, en hij hoort haar lachen omdat zijn bovenlichaam zo wit is en zijn armen en hals zo zwart zijn, hij lijkt op een pop die hij voor haar gemaakt heeft van onderdelen die niet bij elkaar passen, ook dat is de gedachtegang van een normaal kind, de pop heet Oscar, en soms Anni.

Op de terugweg vangen ze drie koolvissen, die op een rijtje voor haar voeten liggen. Ze heeft zich weer in de achterstevengesteld, gehuld in zijn hemd. Hij zegt dat hij dat terug wil hebben omdat het koud wordt nu het tegen de avond loopt. Ze laat zich achterovervallen op de schapenvacht, slaat haar armen om haar benen en kijkt hem over haar knieën heen plagerig aan.

‘Jij lacht ook overal om,’ zegt hij en bedenkt dat ze het verschil tussen spel en ernst heel goed kent, dat ze zelden huilt of dreint of de kont tegen de krib gooit, nooit ziek is en dat ze leert wat ze moet leren, hij moet die onrust kwijt zien te raken.

‘Ga je ze niet strippen?’ vraagt hij terwijl hij naar de vissen knikt.

‘Dat is goor.’

‘Wie zegt dat?’

‘Mama.’

‘Mama heeft het hoog in haar bol. Maar wij toch niet?’

Ze denkt na, met twee vingers in haar mond.

‘De meeuwen hebben honger,’ zegt hij.

Ze steekt haar rechterhand in de buik van de grootste vis, rukt de ingewanden eruit en houdt ze omhoog, met een walgende blik. Hij roeit van het ene baken naar het volgende terwijl zij de ingewanden over het dolboord gooit en kijkt hoe de meeuwen omlaagduiken, het water in plonzen en schrokken en knokken in een soort werveling van leven en dood. Ze steekt haar hand in de volgende vis en gooit de ingewanden over de rand; dan de laatste. Ze gaat over het dolboord hangen, spoelt de vissen een voor een uit en legt ze naast elkaar in de achtersteven, de grootste aan stuurboord, de middelste in het midden en de kleinste aan bakboord, en wast dan haar handen lang en grondig; geen barsten in deze kindergeest, besluit hij met halfgeloken ogen. Hij voelt aan de boot dat ze over de reling blijft hangen om slangen in het water te tekenen, waardoor hij met een overhellende boot naar de aanlegplaats moet roeien, hij slaagt er maar half in hem aan land te trekken en de bokken eronder te zetten voordat het eb wordt.

Ze loopt voor hem uit over het pad en sjouwt de vangst met zich mee, zodat de laatste bloeddruppels over haar dunne kuiten stromen. Hij draagt de vier stukken hout op zijn schouder, de aks onder zijn arm, haar droge kleren in zijn hand. Hij blijft staan en kijkt naar de zon in het noordwesten, die mat en wollig is en zo dadelijk verandert in de maan, het is bijna nacht, en hij vraagt zich af of hij de zeis nu meteen zal repareren of dat hij eerst een paar uur zal gaan slapen, tot de dauw morgenochtend op de Rozenbeemd

valt, de dauw valt altijd het eerst op de Rozenbeemd, waar een merkwaardig soort rode plant groeit.